

SZÜRT SZABADSÁG – KÖZELÍTÉS A KÁDÁR-RENDSZER POPZENEI CENZÚRÁJÁHOZ

Csatári Bence: *Nekem írod a dalt.*

A könnyűzenei cenzúra a Kádár-rendszerben

■ Milyen tétellel bír a szabadságról, a generációs különbségekről, a lázadás lehetőségeiről, különböző megvalósulási formáiról szóló, új típusú popszámok elterjedése és sikere a Kádár-korszak idején? Gyakorlati szempontból a cenzúra mekkora mozgásteret biztosított, biztosíthatott az államszocializmus idején alakuló együttesek, a „romlott, rendszerellenes nyugati értékekkel” szimpatizáló dalszövegírók számára az alkotás folyamatában? Egyáltalán milyen logika szerint szelektálnak a cenzúra emberei, hol található rés, kiskapu az olajozottan őrlő gépezetben, mely fontos tartalmakat, jelentéseket menthet át a hallgatóság számára? És végül: mennyire életképes a mai Magyarországon az a politikai és ideológiatörténeti narratíva, mely a szocialista párt és kirendelt végrehajtó szervei monopol uralmát, elnyomó törekvéseit helyezi szembe a lázadó és szabadság hangján megszólaló művészréteggel?

Csatári Bence történész alapos és kétségtől hiánypótló vállalkozásában, a *Nekem írod a dalt* című interjúkötetben a Kádár-korszak popzenei szféráját meghatározó egyéniségek megszólaltatásával az előbb megfogalmazott kérdések mellett legfőképpen arra keresi a választ, hogy a szocialista Magyarországra a hatvanas évektől kezdődően begyűrűző, a zenei-kulturális életben azonnali és túlnyomórészt lelkes válaszreakciót kiváltó új zenei irányzatok, a könnyűzenében megénekelhető témák horizontjának robbanásszerű és felforgató kitágulása

miként aktiválta a könnyűzenei cenzúra városi legendákban és zenészkörökben olykor máig vádlón, rosszállva emlegetett mechanizmusát.

A kötet tematikájából adódóan sajátos perspektívából olvashatunk a modern magyar történelmet meghatározó államszocialista időszak mindennapjairól, továbbá arról, hogy egy ellentmondásokkal és szabályokkal túlterhelt politikai rendszer önmagát legitimáló és életben tartó, ám nem ritkán eltúlzott komolysággal és szigorral lesújtó működését miként helyezte a hatalom szemében veszélyeztetett pozícióba egyes zeneszerzők, zenekarok felívelő népszerűsége. A kötet olvasóközeli, fogyasztható jellegét erősíti az a megoldás, hogy Csatári a korszakot egyáltalán nem szokványos módon, hanem dalszövegekben, dalszövegekből kibontakozó reflexiókban, mikroelemzésekben is megidézi, ezzel a gesztussal pedig sikeresen minimalizálja az ideológiai és időbeli távolságot az interjúkötet olvasói és a negyven évvel korábbi zenei szférában zajló események között. A néhány ismert és szeretett Illés- és Fonográf-dalból származó sort olvasva, majd a rákövetkező humorral vagy épp fájdalommal átítatott szövegrészleteket dúdolva már-már minket, olvasókat is magával ragadhat attól a közlésvágytól, szabadság és változás utáni sóvárgástól fűtött alkotói és közösségszervezői lendület, amely a Párt akarata és elképzelései előtt behódolni csak bizonyos feltételek teljesülése mellett vagy egyáltalán nem képes zenészközösség-

hez tartozó, a zenei élet szervezéséért felelős egyéneket jellemezte.

A Csatári Bence által készített interjúkat hosszas és mélyreható kutatás előzte meg, mely a szerző tūpontos kérdéseiben, éleslátó és reflexív gondolatvezetésében is tükröződik. A szerzőnek nem célja a retorziók, a túlkapások és a Kádár-rendszerre oly gyakran jellemző és történelmi ténynek tekintett visszasságok elfedése, a kötet narratív koncepcióját egyetlen ponton sem szakítja meg apologetikus, felelősségvállalást áthelyező, elutasító passzus. Sokkal inkább jellemző kvalitás az érzékenység, amellyel a választott témához viszonyul, s amellyel egymással olykor szögesen elentétes véleményeket mutat fel érvényesként, lehetséges alternatívaként, megvalósítva mindazt, amiben az államszocializmus látványosan kudarcot vallott: szólásszabadságra vonatkozó jogok biztosítása, mely révén teret engedhetünk az önreflexiónak, a világképek, az életszervező elvek üdítő többségének.

A beszélgetőpartnereinek hozzájárulásával élő dialógusként, a tapasztalati háttér, a megélt sérelmek és büszkeségek felelevenítése révén jelenik meg az olvasóközönség lelki szemei előtt egy eddigi államszocialista társadalmi valóságról szóló diskurzusokból mindeddig kimaradó alternatíva: egy kapcsolati háló, amely nem végtelékig polarizált szervek és személyek között alakul, hanem árnyalt, befogadóbb, ha kell, elnézőbb és kommunista ideológia mellett a nemzeti érdeket is előtérbe helyezi, eszerint szervezi magát egységekbe.

A kötetben többek között egy-egy nagyívű és informatív interjút olvashatunk Bródy Jánossal, a magyar rocktörténelem egyik legendássá vált szerzőjével, illetve Nádor Péter lemezkiadásokért felelős osztályvezetővel, akinek a magyar hanglemezkidadás nagy sikerű vállalatának, a *Hungaroton*nak és a *Bartók Új Sorozat*nak az alap gondolatát köszönhetjük. A monologikus formát öltő visszaemlékezések sem kevésbé izgalmas fejezetei a kötetnek, ugyanis ebben a részben hangot kapnak a pártállami szervek vezetői, mint Lendvai Ildikó és

Lakatos Ernő, és a popzenei kultúra nemegyszer határhelyzetbe kerülő szervezőegyénségei, mint Nádor Katalin és Hajnal Gábor.

A beszélgetésekben az egészen közeli perspektíva és alunézetből történő ábrázolás egymásra tevődéséből, összefonódásából megalkotott látvány lehetőséget biztosít arra, hogy a hatalom képviselői ne csupán mint közéleti, párhatalmi szerepbe merevedett bábok álljanak előttünk, hanem úgy is, mint fejlődőképes, a kulturális változásokkal együtt lélegző, a közönség elvárásainak bizonyos mértékig eleget tevő s ezáltal félelmet keltő álarcuktól valamelyest megfosztott emberek. Aczél György a visszaemlékezésekben főként komolyzenéért és a hangversenyekért rajongó sznobként, Kádár János pedig épp olyan figuraként tűnik fel, aki az évek múltával egyre inkább az összmagyarság-identitás erősítésének eszméje fele fordult, miközben megengedőbb lett a nyugati eszmék irányába is. A kötetben többször hangsúlyozódik, hogy a kulturális élet megszervezéséért felelős államhatalmi szervezet vezetők elősorban mindvégig széles körű zenei és irodalmi műveltséggel rendelkező szakemberek voltak, nem pedig tanulatlan és elvakult kommunisták.

A könyv tehát a kreativitás és leleményesség sokszínűsége, az árnyalatokban, a köztességben meglelt művészi szabadság mellett emel szót, és mindvégig a kompromisszumkötés fontosságát, a magyar művészi-kulturális éltető hálózaton belül maradáást nevezi meg mint legkevesebb veszteséggel járó utat, ám természetesen nem bírálja azokat az alkotókat, a Kádár-korszak zenei életébe kapcsolódó olyan személyiségeket sem, akik a nyílt rendszerkritika mellett döntöttek. Lapjain igyekszik a tapasztalattal rendelkező szerzők és zenei életet megszervező személyek számára ítéletmentes teret biztosítani a bátor szerepvállalásukért, áldozathozatalukért, mellyel az utókor számára a szocializmus sok tekintetben traumatikus tapasztalatát feldolgozni segítik tudományos, társadalmi és személyes vonatkozásban egyaránt.

Kovács Petra